

*Антошина І. В.,**кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри загальної теорії права та держави
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПІДХІД У МЕТОДОЛОГІЇ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Анотація. Стаття присвячена проблематиці використання інформаційного підходу у методології сучасної юридичної науки.

Наголошено, що в умовах формування та становлення в Україні розвиненого інформаційного суспільства, реалізації права на доступ до інформації, забезпечення свободи інформаційної сфери, не можна залишити без уваги питання про подальший розвиток юридичної науки, яка потребує оновлення її методологічних засад. Сьогодні, процеси інформатизації торкаються усіх сфер життєдіяльності суспільства та кожної окремої людини. В даний час комплексне вивчення проблематики інформатизації та використання інформаційного підходу необхідне у процесі розвитку сучасної юридичної науки.

Зазначено, що у сучасній юридичній науці відбувається оновлення її методологічних засад, у тому числі використання методологічного інструментарію, розробленого в рамках інших неюридичних наук. Юридична наука в епоху розвитку інформаційного суспільства обумовлена формуванням сучасної методології, що відповідає сучасним викликам та вимогам.

Трансформаційні процеси, які відбуваються у методології сучасної юриспруденції, сприяють поглибленому вивченню та аналізу її актуальних проблем.

Методологія юридичної науки включає методологічні підходи, принципи, методи наукового дослідження. Констатовано, що саме підхід зумовлює загальну стратегію дослідження та виступає своєрідною методологічною основою, що вказує напрямок дослідження, вибір методів, засобів пізнання певних явищ і процесів.

Одним із затребуваних підходів, розроблених у рамках інших наук та залучений до юридичної науки виступає інформаційний підхід. Зростання інформаційних потоків, обсягів наукової інформації викликає необхідність здійснювати облік інформації та оперувати інформаційними поняттями у різних галузях. Саме інформація виступає базовим функціональним поняттям інформаційного підходу до вивчення науки.

Інформаційний підхід при проведенні досліджень постає як пріоритетний, оскільки він пов'язаний з інформаційно-аналітичною діяльністю, яка передбачає пошук, збирання, аналіз, а також обробку інформації з метою її використання для вирішення різних завдань правового життя суспільства.

На сучасному етапі розвитку юридичної науки залучення інформаційного походу до її методологічного арсеналу все більше актуалізується, оскільки проблема визначення місця інформації в юриспруденції, інформаційної сутності правової діяльності, впливу інформаційних процесів на існування людини та суспільства загалом, правовим регулюванням сфери інформаційних відносин має не лише теоретичне, а й практичне значення.

Ключові слова: інформація, методологічний підхід, інформаційний підхід, методологія юридичної науки, сучасне суспільство, інформаційне суспільство.

Постановка проблеми. Стрімкий технологічний прогрес, нові відкриття в різних сферах життя сучасного суспільства зокрема в науково-технічній сфері, а також процеси глобалізації та інформатизації, формування розвиненого інформаційного суспільства зумовлюють виникнення інноваційних підходів. В результаті інформаційних потоків, що постійно зростають, інформація виступає вирішальним фактором функціонування сучасного суспільства. Процеси інформатизації пронизують усі сфери життєдіяльності суспільства та кожної окремої людини. Інформація стає реальним двигуном розвитку, без якої не функціонує жодна сфера сучасного суспільства. Інформація завжди впливала на оновлення, зміну застарілих систем, зокрема на політичну і правову систему суспільства, обумовлюючи пошук нового методологічного інструментарію. Зміна методологічних векторів відбувається за рахунок стрімкого розвитку інформаційних систем та технологій.

Інформаційні потоки, які протікають у світі є безперервним процесом. Інтенсивне поширення інформації через різні засоби масової інформації дозволяє оцінити реальне її значення у формуванні свідомості сучасної людини. Сучасне інформаційне суспільство важко уявити без різних каналів розповсюдження та передачі інформації, таких як: радіо, телебачення, преси та соціальні мережі.

В умовах формування та становлення в Україні розвиненого інформаційного суспільства, свободи інформаційної сфери не можна залишити поза увагою питання щодо подальшого розвитку юридичної науки, яка потребує оновлення її методологічних засад. В даний час комплексне вивчення проблематики інформатизації та використання інформаційного підходу є необхідним у процесі розвитку сучасної юридичної науки.

Стан дослідження. Проблематиці методології юридичної науки присвячені розробки таких вітчизняних вчених як: В. В. Завальнюка, В. В. Дудченко, М. І. Казюбри, Ю. М. Оборотова, П. М. Рабиновича, та ін.. Дослідження питань, пов'язаних з інформаційним правом також знаходяться в епіцентрі досліджень різних вчених. Даною проблематикою займаються такі вчені, як: К. І. Беляков, В. В. Гриценко, Б. А. Кормич, В. А. Ліпкан, В. С. Цимбалюк, М. Г. Карашук, І. М. Сопілко та ін..

Мета статті полягає в осмисленні місця та ролі інформаційної складової у методології юридичної науки.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні, науки вступають у фазу розвитку, коли взаємозв'язки між ними все більше міцніють, відбувається активне взаємопроникнення і взаємодія. Така

ситуація обумовлена інтенсивним переходом суспільства від індустріального до інформаційного – процесами інформатизації, інтеграції й диференціації наукових знань, змінами в існуючій загальній системі уявлень про інформацію і, як наслідок, формуванням нової інформаційної парадигми [1, с. 4].

Сучасна юридична наука не може ігнорувати необхідність використання сучасної методології, яка розроблена іншими науками, обумовленою ускладненням об'єкту та предмета у сучасних правових дослідженнях. Незважаючи на те, що застосування нового методологічного інструментарію для розуміння правової реальності інколи зустрічає критику, яка спрямована на «обвинувачення» у змішанні права з іншими галузями знань, зокрема, з політикою, філософією, психологією та ін.. Однак, методологічний плюралізм, як справедливо зазначає Ю. М. Оборотов, виступає найважливішим чинником розвитку сучасної юриспруденції та становить фундамент для використовуваних підходів і дозволяє дійти до найбільш оптимальних варіантів в осягненні правової та державної реальності [2, с. 4].

Методологія юридичної науки включає в себе методологічні підходи, принципи, методи наукового дослідження. Можна констатувати факт, що саме підхід зумовлює загальну стратегію дослідження та виступає своєрідною методологічною основою, що вказує напрям дослідження, вибір методів, засобів пізнання певних явищ і процесів.

Підхід є засобом залучення до методологічного інструментарію наукових і світоглядно-філософських ідей, що надають можливість розкрити різноманітність інтерпретацій права. Підходом у методології юриспруденції можна вважати загальну спрямованість дослідження, обумовлену певною фундаментальною ідеєю, через яку проходить процес осягнення права. Вибір підходу визначає відбір методів дослідження, а також інтерпретацію отриманих результатів крізь призму певної концептуальної ідеї [3, 41].

Процеси трансформації, які відбуваються у методології сучасної юриспруденції, як зауважує В. В. Дудченко, спонукають по-новому замислитись над її завжди актуальними проблемами. За допомогою нових підходів можливо розглянути право як найважливішу складову людського буття, що має власну основу існування та розвитку [4, 10].

Концептуальний підхід П. М. Рабінович визначає як побудовану на загальних світоглядних категоріях аксіоматичну ідею, яка є постулатом загальної стратегії дослідження, добір досліджуваних фактів та інтерпретація результатів дослідження [5, с. 86].

Концептуальні підходи є основоположними ідеями, які відображають основи пізнання різних явищ суспільного життя і відповідно визначають магістральний шлях дослідження. У межах концептуальних підходів може бути використана певна система методологічних принципів, методів та методик.

Юридична наука в епоху розвитку інформаційного суспільства обумовлена формуванням сучасної методології, що відповідає сучасним викликам та вимогам. Яскравим прикладом у цьому контексті виступає інформаційний підхід. Юридична наука в дослідженні сучасної інформації виходить насамперед із того факту, що комунікація орієнтована на розгляд її соціальних аспектів.

Процес залучення в юридичну науку методологічного інструментарію, виробленого іншими науками виступає як

юридизація цього інструментарію, яка означає їх трансформацію у контексті правових понять та правових смислів в залежності від об'єкта та предмета правового дослідження.

Одним з таких затребуваних підходів, який розроблений в рамках інших наук виступає інформаційний підхід. Зростання інформаційних потоків, обсягів наукової інформації викликає необхідність здійснювати облік інформації та оперувати інформаційними поняттями у різних сферах.

У сучасних умовах взаємодія між різними галузями науки відбиває складність їх об'єктів досліджень. У цьому контексті міждисциплінарність виступає магістральним напрямом сучасної науки. Ця обставина дедалі більше відбивається на методологічну її складову.

Інформація виступає базовим функціональним поняттям інформаційного підходу до вивчення науки, зміст і обсяг якої змінні й залежать від багатьох факторів, зокрема від об'єкта, суб'єкта, засобів, методології, організації, ефективності дослідження. Нині проблеми інформаційної сфери сучасного суспільства можна розглядати, як мінімум, у п'яти аспектах, а саме: адміністративному, правовому, соціальному, економічному і, нарешті, технічному. Очевидно, що саме це зумовлює гостру необхідність мобілізації зусиль фахівців у різних галузях наукових знань та становлення нових міжгалузевих і міждисциплінарних наукових напрямів, якими й є інформаційне право та права інформатика [1, с. 8–9].

Взаємність людини та техніки в умовах інтенсифікації науково-технічної революції виходить на передній план. Незважаючи на те, що інформаційний підхід застосовується насамперед у таких галузях загальної науки як соціології, статистики, демографії, психології та ін. При цьому останнім часом все частіше стає очевидним необхідність застосування цього підходу в юридичній науці.

Л. Бриллюен відкрив закон залежності ступеня збурення об'єкта від кількості одержаної від нього інформації. Тобто чим більша кількість інформації про об'єкт, чим детальніше він обстежений, тим більшим є ефект збурення об'єкта дослідження. Прояв цього збурення спостерігається через зріст ентропії (безладдя й невизначеності) [6].

Інформаційний підхід сформувався у другій половині ХХ ст. і активно поширюється в різних галузях науки. Провідну роль в цьому підході стало грати поняття «інформація». Сьогодні «інформація» виступає одним з основних наукових понять. Підхід, який акцентував нове значення інформації, отримав назву інформаційного, де основним об'єктом соціального обміну стає інформація. За своєю суттю інформаційний підхід виступає компонентом якісно нового загальнонаукового напрямку методології. Формування інформаційного підходу було пов'язане з розвитком спеціальних наук про інформацію. Сучасні інтеграційні та глобалізаційні процеси, які відбуваються у сучасній науці обумовлювали наявність інформаційного підходу.

Інформаційний підхід належить до сучасних підходів, він тісно взаємодіє з такими підходами, як: системний, структурний, функціональний. Будь-який науковий підхід має базуватись на певній науковій теорії. У період зародження інформаційного підходу в ньому домінував кількісний аспект (що було зумовлено специфікою теорії інформації та її тодішньою роллю в дослідженні інформаційних процесів), однак, після інформаційних «вибухів» відбуваються істотні зміни, інформаційна

революція у світі зумовлює формування нової інформаційної парадигми щодо вивчення соціально-політичних та правових явищ. В інформаційному підході органічно поєднуються змістовно-якісні та формально-кількісні аспекти науково-пізнавальної та практичної діяльності [7].

Інформаційний підхід, згідно до економічної енциклопедії, можна охарактеризувати як специфічний сучасний засіб пізнавальної та практичної діяльності, який концентрує увагу дослідника або фахівця на вивченні та використанні всіх видів інформації, інформаційного аспекту будь-яких явищ [8].

Інформаційний підхід під час проведення досліджень постає як пріоритетний, оскільки він пов'язаний з інформаційно-аналітичною діяльністю, що передбачає пошук, збирання, аналіз, а також обробку інформації з метою її використання для вирішення різних завдань правового життя суспільства.

На сучасному етапі розвитку юридичної науки залучення інформаційного походу до її методологічного арсеналу все більше актуалізується, оскільки проблема визначення місця інформації в юриспруденції, інформаційної сутності правової діяльності, впливу інформаційних процесів на існування людини та суспільства в цілому, правовим регулюванням сфери інформаційних відносин має не тільки теоретичне, а й практичне значення.

Інформація в юридичній науці на сучасному етапі має помітне теоретико-методологічне значення. Розвиток сучасної юридичної науки неможливий без повного, комплексного вивчення проблем інформатизації з використанням інформаційного походу як методологічного інструментарію, що використовується для дослідження процесів передачі та обробки інформації в різних системах, включаючи технологічні, соціальні, економічні та інші системи. Цей підхід ґрунтується на тому постулаті, що інформація є основним ресурсом, що визначає функціонування правової системи та її ефективність.

Інформаційний підхід при дослідженні правових явищ і процесів дозволяє виявити та аналізувати найбільш характерні інформаційні аспекти, що визначають їх функціонування та розвиток.

Даний підхід включає аналіз процесів передачі та обробки інформації в системі, а також визначення властивостей інформації, таких як її актуальність, достовірність, цілеспрямованість, доступність і т. д. Застосування цього підходу в юридичній науці дозволить при формуванні та функціонуванні правової системи в цілому та її елементів, зокрема, використовувати та оптимізувати інформацію як найважливіший ресурс сучасного суспільства з метою підвищення її ефективності.

Суть інформаційного підходу полягає в тому, що при вивченні будь-якого об'єкта, процесу чи явища у суспільстві перш за все, виявляються найхарактерніші для нього інформаційні аспекти. В рамках інформаційного підходу формуються відповідні методологічні правила, зокрема: інформація є універсальною, фундаментальною категорією; практично всі процеси та явища мають інформаційну основу; інформація є носієм змісту всіх процесів, що відбуваються у суспільстві. Інформаційний підхід сприяє опису та поясненню, а також пізнанню та, нарешті, організації багатьох правових процесів, заснованих на використанні сучасних досягнень у галузі науково-технічних комунікацій.

Використання інформаційного підходу при проведенні правових досліджень обумовлює визначення особливостей відпо-

відної інформації, що стоїть перед правовою наукою. Подібно до будь-якого іншого загальнонаукового методологічного інструментарію, інформаційний підхід, безперечно, не можна відривати від спеціалізованих, більш конкретних інструментів науково-пізнавальної та практичної діяльності або протиставляти їм. В економіці він повинен обов'язково поєднуватися не лише з іншими загальнонауковими підходами (системним, структурним, функціональним, модельним тощо), а й із спеціальними засобами, які враховують особливості саме економічної сфери життя суспільства [8].

Висновок. Таким чином, завдяки залученню інформаційного підходу до методологічного арсеналу юридичної науки забезпечуються ефективне та якісне дослідження правових проблем та явищ на основі використання, акумулювання та аналізу інформаційних потоків. Інформаційний підхід дозволяє, використовуючи об'єктивну інформацію, досягнути правову реальність, об'єктивно дослідити правові системи, і навіть її елементи, що, своєю чергою, дозволяє підвищити ефективність її функціонування.

Література:

1. Беляков К. І. Інформаційно-правові дослідження: походження, становлення, стан та перспективи розвитку. *Інформаційне право* № 2(2). 2011. С. 4–12.
2. Оборотов Ю. М. Традиції та оновлення у правовій сфері: питання теорії (від пізнання до розуміння права) : монографія. Одеса : Юрид. л-ра, 2002. 280 с.
3. Фальковський А. О. Поняття та функції методологічних підходів у сучасних правових дослідженнях. *Актуальні проблеми держави і права* : збірник наукових праць. Вип. 45. редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.) та ін. ; відп. за вип. Ю. М. Оборотов. Одеса : Юрид. л-ра, 2009. С. 40–44.
4. Дудченко В. В. Традиція правового розвитку: плюралізм правових вчень: монографія. Одеса : Юрид. л-ра, 2006. 304 с.
5. *Філософія права*: проблеми та підходи. навч. посібник / за заг. ред. П. М. Рабіновича. Л. : Юрид. фак. Львівського нац. ун-ту ім. І.Франка, 2005. 290 с.
6. Léon Brillouin *Science and information theory* Mineola, N.Y. : Dover Publications (1956). URL: <https://philpapers.org/rec/BRISAI>
7. Петренко Л. Інформаційний підхід до визначення змісту підвищення кваліфікації керівників професійно-технічних навчальних закладів . URL: <https://lib.iitta.gov.ua/107188/>
8. Економічна енциклопедія : у трьох томах. Т. 1. редкол.: ...С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. К. : Видавничий центр «Академія», 2000. 864 с.

Antoshyna I. Informational approach in the methodology of legal science: statement of the problem

Summary. The article is devoted to the problems of using the information approach in the methodology of modern legal science. It is emphasized that in the conditions of the formation and development of a developed information society in Ukraine, the realization of the right to access to information, the provision of freedom of the information sphere, it is impossible to ignore the question of the further development of legal science, which requires updating its methodological foundations. Today, the processes of informatization affect all spheres of life of society and every person. Currently, a comprehensive study of the problems of informatization and the use of the information approach is necessary in the process of developing modern legal science.

It is noted that in modern legal sciences updating its methodological foundations, including the use

of methodological tools developed in the framework of other non-legal sciences. Legal science in the era of the development of the information society is conditioned by the formation of modern methodology that meets modern challenges and requirements.

The transformational processes taking place in the methodology of modern jurisprudence contribute to the in-depth study and analysis of its current problems.

The methodology of legal science includes methodological approaches, principles, methods of scientific research. It was stated that it is the approach that determines the general research strategy of research and acts as a kind of methodological basis that indicates the direction of research, the choice of methods, means of learning certain phenomena and processes.

One of the popular approaches, developed within the framework of other sciences and involved in legal science, is the informational approach. The growth of information flows and volumes of scientific information makes it necessary to carry out information accounting and operate with information concepts

in different areas. It is information that acts as the basic functional concept of the informational approach to the study of science.

The informational approach when conducting research appears as a priority, as it is related to informational and analytical activities that involve searching, collection, analysis, and processing of information for the purpose of using it to solve various tasks of the legal life of society.

At the current stage of the development of legal science, the inclusion of the information campaign in its methodological arsenal is becoming more and more actualized, after which the problem of determining the place of information in jurisprudence, the information essence of legal activity, the influence of information processes on the essence of a person and society in general, the legal regulation of the sphere of information relations has not only a theoretical value but also of practical importance.

Key words: information, methodological approach, information approach, methodology of legal science, modern society, information society.